

TÉRSÉGÜNK AZ ORSZÁGBAN ÉS A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

1.3 Társadalomföldrajzi jellemzők

A bemutatott térség területe nagyrészt a természeti tájhatárokhoz igazodik. Ugyanakkor, ha egy természeti határ két-tévág egy-egy települést, akkor az egész közigazgatási területével a térség elemévé válik.

A látszólagos területi eklektikusságot tovább fokozza az, hogy bár a térség nagyrészt Heves megye közigazgatási határai között marad, néhány település „átlóg” Borsod-Abaúj-Zemplén megyébe is. A tér ilyen tudományos „operacionalizálásának” az volt a célja, hogy kialakítsuk a megújuló energiaforrások hasznosításának egy megfelelő térségét.

A fejezetben elsőként bemutatjuk a régió általános térszerkezeti szerepkörét, majd jelenlegi népességföldrajzi helyzetét, illetve feltárjuk azokat a trendeket, amelyek a jövőben jellemezni fogják azt. A továbbiakban a gazdaság alapvető jellemzőit olvashatják általánosan, illetve az egyes kulcsfontosságú ágazatok tulajdonságainak felsorolásával.

A nagyobb térség (Észak-magyarországi régió) térszerkezetiileg a Budapest-Miskolc tengelyen keresztül kapcsolódik be az országos fővérkeringésbe. Gyakorlatilag ez az M3-as autópálya, illetve a vasúti fővonal. Az Energiarégió ettől a vonaltól északra helyezkedik el, ott ahol egy észak-déli feltáró melléktengely ágazik le. Az északi szárny mutat Eger felé, amely természetes központja a vizsgált területnek. A megyeszékhely egy ún. másodlagos centrum, aminek feladata, hogy közvetlen agglomerációja, illetve a megye egésze számára biztosítson alapvető szolgáltatásokat (egészségügy, oktatás, kultúra, gazdaság stb.). Ezek a központi funkciók ugyanakkor Eger esetében keleti irányban messze túlnyúlnak a megyehatáron és a délnyugat-borsodi „forgalmi árnyékban” szunnyadó településekre (Bükkzsérc, Cserépfalu, Cserépváralja) is kisugárzódnak.

A vizsgált térség demográfiai adatait részben a Központi Statisztikai Hivatal nyilvános adatbázisának Területi Statisztika menüpontjából, részben pedig a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat telepü-

OUR REGION IN THE COUNTRY AND IN THE CARPATHIAN BASIN

1.3 Social geography

The region under study (officially: Agria In-norégió Térség or Egri Energiarégió) is mostly defined by the natural landscape boundaries; however if such boundaries cut through a settlement, the settlement with its entire administrative territory is regarded to belong to the Region.

The apparent regional eclecticism is intensified by way of the fact that although it mostly remains within the administrative borders of Heves County some settlements “extend” into Borsod-Abaúj-Zemplén County. The aim of this unusual scientific “operationalization” of the region was to create an adequate regional exploitation of renewable energy sources.

In this chapter we first introduce the general special structural role of the region, followed by its current population geographic situation; we shall also explore future trends. Furthermore you will read about economy in general, along with the characteristics of the individual key sectors.

For spatial structure, the larger region (North Hungarian Region - Észak-magyarországi régió) connects to the country's main circulation by way of the Budapest – Miskolc axis. In practice this is the M3 motorway and the main railway line. The energy region is north of this line where an N-S exploratory minor axis branches off. The northern branch points to Eger, which is the natural centre of the studied region. The county seat is a so called secondary centre with the task of providing basic services to its direct agglomeration as well as the county as a whole (health services, education cultural services etc.). In the case of Eger these functions reach far beyond the county borders to the East and also extend to the settlements lying in the “traffic shadow” of the South-West of Borsod (Bükkzsérc, Cserépfalu, Cserépváralja).

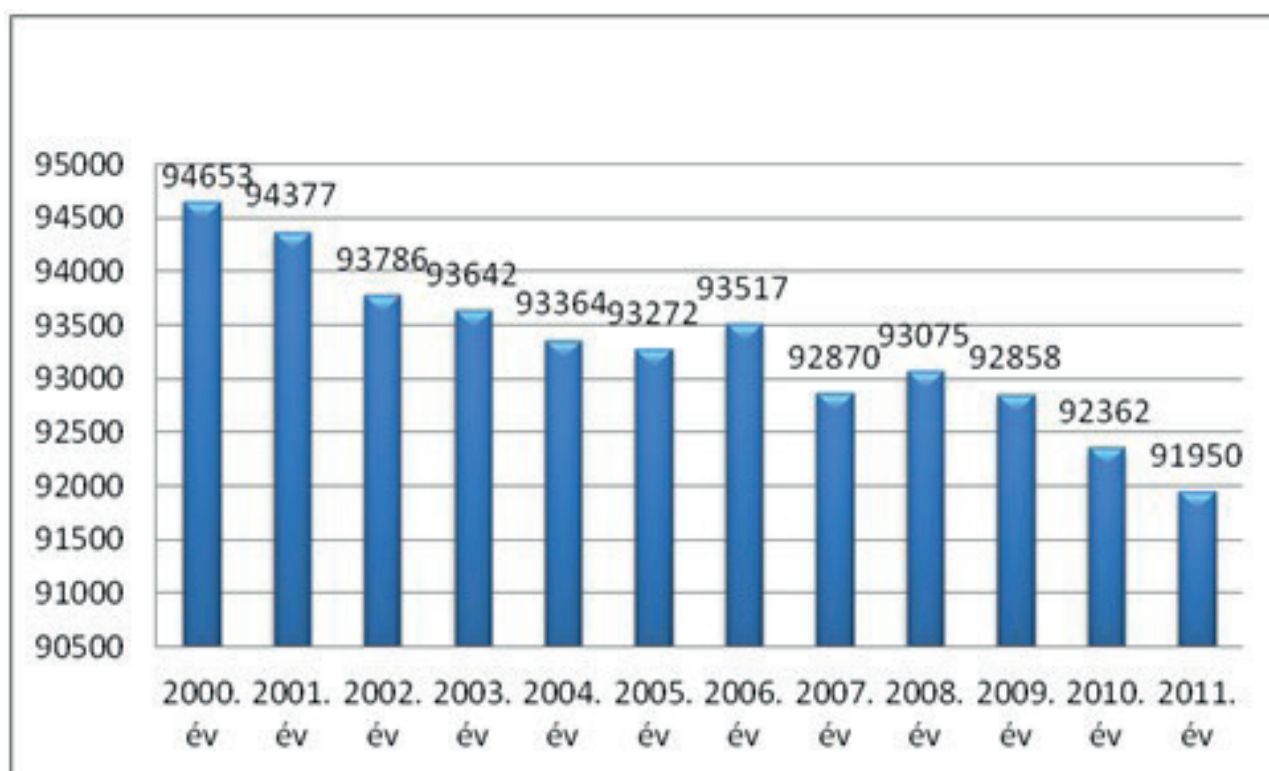
The demographic data regarding the region, were extracted in part from the Regional Statistics in the public database of the Hungarian

lési adataiból nyertük. A térség bemutatásánál elsőként kitérünk a korfa¹ szerkezetére, a népességváltozás dinamikájára, beleértve a születések és halálozások alakulását, illetve a vándorlások szerepét is.

A térség összlakosságának száma az elmúlt évtizedben folyamatosan csökkent (1.9. ábra). Ennek oka részben a természetes fogyás, ami az idősebb korosztályok részarányának növekedésével valószínűleg tovább folytatódik majd. A születés-halálozási arány 2000-től folyamatosan negatív eredményt produkált. A térségben átlagosan 1000 fő felett volt a halálozások száma, míg a születéseké 750-850 fő között mozgott. A vizs-

Central Statistical Office and in part from the settlements data of the National Employment Service. When introducing the region we will first analyse the structure of the “age pyramid” the dynamics of the change in the population including the evolution of the numbers of births and deaths and the role played by migration.

The total population of the region has constantly decreased over the last decade (Figure 1.9.). The reason for this is partly natural decrease, which will probably continue, due to the increasing presence of older age groups. The ratio between births and deaths has constantly shown a negative trend since 2000. The number

I.9. ábra. A térség állandó lakónépességének alakulása a KSH adatai alapján (fő)
(szerk.: Patkós Csaba, www.ksh.hu alapján)

Figure 1.9. The evolution of the permanent population in the Eger Region according to the Hungarian Central Statistical Office database (no. of people)
(by Csaba Patkós, based on www.ksh.hu)

gált időszakban az állandó lakosság 2700 fővel lett kevesebb, amelyhez ha még hozzávesszük a térség öregedését, további népességfogyás prognosztizálható.

Az elmúlt periódusban térségi szinten többször is pozitív volt a vándorlási egyenleg (például 2003-2006 és 2008-2009 között). Az EU csatlakozás óta ugyanakkor megfigyelhető, hogy a térséget nagy számban hagyják el ideiglene-

of deaths was generally over 1000, while the number of births fluctuated between 750 and 850. Within the examined time period the population decreased by 2,700 people and, if we consider the aging of population, a further decrease may be envisaged.

In the last period the migration balance was positive several times at regional level (for example for 2003-2006 and 2008-2009). Howev-

¹ A korfa azt mutatja meg, hogy milyen az adott település vagy térség népességének kor és nemek szerinti összetétele.

¹ The age pyramid shows the age and gender structure of a given settlement or region.

sen vagy véglegesen a középosztályhoz tartozó munkavállalók, illetve növekvő mértékben egész családok is. Célterületüket egyre inkább a fejlett nyugat-európai országok jelentik.

A térség korfája tíz évvel ezelőtt az urna és a méhkas alak közötti átmeneti formát mutatta. Megfigyelhető volt a 65 év feletti nők többlete, míg a második legnagyobb korosztály az 50-59 év közötti nőké, a harmadik pedig a 30-39 közötti férfiaké. A 2010-es korfa már teljesen urna alakúvá vált. A térség öregedési indexe 107,8 százalék volt, amely az öregedési kategóriába sorolható, míg 2010-ben 121,1 százalékra növekedett, ebből látható, hogy a térség tovább öregszik.

A települések nagy része sajnos előregedőnek tekinthető, hiszen az ún. „öregedési index” 80% fölötti, tehát a 65 év feletti aránya meghaladja a fiatalokét. A térség ugyanakkor nem egységes, települési szinten pozitív és negatív anomáliákat is tapasztalhatunk. A fogyó és rendkívüli mértékben előregedő települések közé tartozik Bükkzsérc, Cserépfalu, Cserépváralja, Egerszólát, Novaj, Sirok és Tarnaszentmária. Ez utóbbi a térség legkisebb települése, így az ott tapasztalható fogyás már középtávon is a falu létét veszélyezteti.

A kevésbé öregedő, de lassan fogyó települések például Bogács, Demjén, Eger, Egerszalók, Feldebrő, Maklár, Nagytálya, Felsőtárkány, Szomolya és Verpelét. Külön csoportot (öregedő, de növekvő falvak) alkot Andornaktálya, Noszvaj, Ostoros és Szarvaskő, amelyek az Egerből kikötöző középosztály legfontosabb cél-települései. Egerbaktán és Kerecsenden ugyanakkor az öregedés alig tapasztalható, sőt főleg az utóbbi esetében fiatalodást látunk. Ez az anomália nem érthető meg az etnikai kisebbség létszámának és népeségföldrajzi helyzetének figyelembe vétele nélkül. A roma lakosság számát illetően – általában az etnikai vizsgálatokhoz hasonlóan – nem állnak rendelkezésre pontos, megbízható és részletes adatok. Ennek oka az, hogy a települési szinten összesített népszámlálási adatok önbevalláson alapulnak, és a magukat romának vallók aránya – becslések szerint – a tényleges értéknek mindössze harmadát-negyedét teszi ki. A néhány éve lezajlott Pásztor István és Péntes János által megvalósított, egész Északkelet-Magyarországra kiterjedő, terepi felméréseken alapuló vizsgálat alapján megállapítható, hogy a térségben a romák aránya nem kiemelkedően magas. Egyedül Kerecsenden figyelhetünk meg a térségtől eltérő,

er, since the EU accession, the trend could be observed that a great number of middle-class employees leave the region temporarily or permanently along with entire families in increasing numbers. Their target areas are the advanced Western European countries.

Ten years ago the age tree of the region had a transitional shape between the urn and the beehive. The surplus of women over 65 could be observed, the second biggest age group was that of women between 50 and 59 and the third that of men between 30 and 39 years of age. By the year 2010 the age tree showed the shape of an urn. The aging index of the region was 107.8 percent which may be classified as aging whereas by 2010 it had increased to 121.1 percent which shows that the region is still aging further.

Unfortunately most of the settlements may be considered as aging since the aging index is over 80%, which means that the number of people over 65 years exceeds the number of the youth. In this respect the region is not uniform either, there are positive and negative anomalies at the settlement level. Bükkzsérc, Cserépfalu, Cserépváralja, Egerszólát, Novaj, Sirok and Tarnaszentmária belong to the diminishing and extremely aging settlements. The latter is the smallest settlement of the region and the decrease of population endangers the existence of the village in the medium term.

The less aging, but diminishing, settlements are for example Bogács, Demjén, Eger, Egerszalók, Feldebrő, Maklár, Nagytálya, Felsőtárkány, Szomolya and Verpelét. Andornaktálya, Noszvaj, Ostoros and Szarvaskő constitute a separate group (aging but growing villages) that are the most important targets of the middle class moving out of Eger. In Egerbaktán and Kerecsend aging is hardly noticeable, and especially in the case of the latter “youthing” may be observed. This anomaly cannot be understood without considering the headcount and the population geography of the ethnic minority. Regarding the size of the Roma population – in general similar to the ethnic research – no reliable, exact and detailed data are available. This is due to the fact that the summarised data of the census by settlement are based on self-assessment and those declaring themselves as Roma – estimated – are only one third or a quarter of the actual number. The research carried out by István Pásztor and János Péntes a

rő adatokat, ahol 10-19 százalékos növekedés figyelhető meg az etnikum arányában az elmúlt évtizedben, itt a romák aránya 40% körüli.

A népesség gazdasági aktivitása a területen sajnos az európai átlaghoz képest alacsony, ugyanakkor az észak-magyarországi átlagnál valamivel magasabb. A munkanélküliség mértéke 8% körüli, ami megfelel az országos átlagnak. A térségben nyilvántartott több mint 5000 álláskereső nagy részét természetesen Egerben regisztrálták. Ha az 1000 főre jutó fajlagos értéket nézzük (térségi szinten 55 fő), akkor a legrosszabb helyzetben Egerbakta, a legjobb szituációban pedig Szarvaskő van. A 180 napon túli munkanélküliek fajlagos számában ugyancsak ezek a települések jelentik a skála két végét, míg az egy éven túl nyilvántartott munkanélküliek között Egerbakta mellett Andornaktálya mutatja a pozitív végletet. A térségében összesen körülbelül félezer pályakezdő álláskereső él, akik a lakosságarányosan leginkább Kerecsenden összpontosulnak.

Az álláskeresők felét a térségben a csak általános iskolát végzettek, illetve maximum szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezők adták. Legnagyobb esélye az elhelyezkedésre a felsőfokú végzettséggel rendelkezőknek van.

A globalizáció által kitüntetett társadalmi-gazdasági tértípusok közül a mi célterületünk az ún. „iparosodott térségek” kategóriába illeszkedik leginkább. Ezek igyekeznek bekapcsolódni a globális munkamegosztásba különböző versenyképes iparágak megtelepítésével.

A térség gazdasági súlypontja egyértelműen a megyeszékhely, ami ugyanakkor nem pontosan a régió gazdasági tengelyén helyezkedik el. Eger központi helyzetű településként a környező falvak lakóinak tömegei számára biztosít munkahelyet, így a napi gyakoriságú ingázás kiterjedt.

A mezőgazdaság szerepe a foglalkoztatottság és a hozzáadott érték előállítás szempontjából is kevésbé jelentős. Megállapítható ugyanakkor, hogy az agrárszektor a statisztikai számadatokon túlmenően is fontos szereplője a térségnek, hiszen sokaknak jelent másodállást, de a tájhasználat fenntartásában is kiemelkedő a jelentősége. A térség szempontjából a szőlőtermesztés és az erdőgazdálkodás jelent tájképi és térségi jelentőségű ágakat.

Általánosságban megállapítható, hogy a térség gazdasága több lábbon áll, viszont iparára az erőteljes koncentrátság jellemző. Ennek megfelelő-

few years ago, encompassing the entire North-East of Hungary and based on research done in situ, the ratio of Roma is not outstandingly high in the region. Growth can only be observed in Kerecsend, here a 10-19 percent increase was noted in the past decade regarding ethnic presence, and the representation of the Roma is around 40%.

Compared to the European average, the economic activity of the region's population is unfortunately rather low, however it is a little higher than the average of North-Hungary. The unemployment rate is around 8% which is in line with the national average. The majority of the more than 5,000 people looking for employment recorded in the region, is of course registered in Eger. If we consider the specific value per 1,000 people (at regional level it is 55 people) the worst situation is in Egerbakta whereas the best is in Szarvaskő. Also in the specific numbers of those unemployed over 180 days these two settlements represent the two ends of the range, but amongst those registered as unemployed for over a year, Andornaktálya joins Egerbakta in showing extreme values. There are all together about five hundred entrants looking for jobs in the region, they are concentrated according to their representation in the population in Kerecsend.

Half of the unemployed had only finished basic education or at most had a craftsman's certificate. Those having higher education have the best chances for employment.

Regarding the socio-economical space types emphasised by globalisation our region can be classified as a so called "industrialised region". These types intend to fit into the global division of labour by implementing different competitive sectors of the industry.

The economic focus is definitely on the seat of the county which actually does not lie exactly on the economic axis of the region. Eger as a centrally located settlement provides work for the masses from the surrounding areas, therefore daily commuting is widespread.

The role of agriculture in the labour market and added value is less significant. However, beyond the statistical numbers, agriculture claims to be an important player in the region, since for many people it means a second job and also quite significant when sustaining the landscape.

en a megyeszékhelyen, Egerben számos olyan vállalkozás található, amely akár 500 főnek is képes munkalehetőséget biztosítani, így kiemelkedően fontosak a telephellyel rendelkező multinacionális cégek (ZF Lenksysteme Hungária Kft., Bosch Rexroth Pneumatikai Kft.).

Az ipar fő profilját a gépgyártás (villamos-gépipari tartozékok, automata-, pneumatikus elemek, gépkocsi alkatrészek gyártása) adja, de az építőipar (főleg a téglagyártás kiemelkedő) is megőrizte versenyképes helyzetét. Az export szempontjából ugyanakkor a gépipar kiemelkedő jelentőségű. A korábban jelentős élelmiszeripar szerepe napjainkra leértékelődött.

Eger térségében napjainkban mintegy 12 000 vállalkozás működik, ezek 2/3-a egyéni, míg 1/3-a társas vállalkozás. Ez utóbbiak legnagyobb része a mikro kategóriába tartozik, a kis- és középvállalkozások aránya már jóval kisebb, míg a kifejezetten nagy (500 fő alkalmazottnál több) cégből csak kevés létezik a térségben. A termelés értékét tekintve ugyanakkor éppen fordított a helyzet, hiszen a néhány nagyméretű multi nevéhez fűződik annak nagy része, ahogyan a helyi iparűzési adó fizetők közül is ők tűnnek ki.

A vállalkozások fejlesztésében a K+F tevékenységnek kulcsfontosságú szerepe van, azonban ezt jellemzően csak a nagy tőkével rendelkező nagyvállalkozások és multinacionális cégek engedhetik meg maguknak. Az Egerben tevékenykedő vállalkozások legfontosabb innovációs területei közé a termelés hatékonyságát növelő eszközök, berendezések megalkotása, valamint termelési folyamat korszerűsítése tartozik.

From a regional point of view, viticulture and forestry are the significant sectors for the landscape and the region.

In general the region's economy can be said to be diversified, however its industry is strongly concentrated. In accordance with this there are several enterprises in the county seat, in Eger, that could employ up to 500 people and therefore the importance of multinational companies with a site (ZF Lenksysteme Hungária Kft., Bosch Rexroth Pneumatikai Kft.) is outstanding.

The main profile of the industry is mechanical engineering (electrical-machinery parts, automatic-pneumatic elements, production of car parts), but also the building industry (mainly brickyards) has kept its competitive position. With regard to export mechanical engineering is of outstanding significance. The role of the previously significant food industry has declined.

Approximately 12,000 enterprises are operating in the Eger region today, two-thirds of them are private (one owner) and one third joint ventures. Most of the latter belong to the micro category, the proportion of the small and medium-size enterprises is a lot lower whilst the number of big enterprises (more than 500 employees) is limited to a few in the region. The situation is quite the opposite considering the value of production, since most of that can be assigned to the few multinationals as they also stand out from the local business tax payers.

R&D plays a significant role in the development of the enterprises however usually only the bigger companies and multinationals can afford it. The most important fields of development for the companies in the Eger region are the invention of tools and equipment to improve the efficiency of production and the modernisation of the production process.